

Las spezias da raunas indigenas

Da chasa sin pradas, sper l'aua u sin plantas

■ Las raunas ed ils rustgs (Anura) furman per lunsch il pli grond urden entaifer la classa dals amfibis (radund 88% da tut las spezias enconuschentas en tut il mund). Entaifer quest urden existan pliras famiglias; en la lingua da mintgadi vegnan quellas per ordinari divididas en las duas gruppas «raunas» e «rustgs». Questa sutdivisiun n'è bain betg scientifica, ma tuttina nizzaivla per determinar ils animals, damai che questas duas gruppas sa laschan differenziar opticamain relativ amain bain ina da l'atra.

Las famiglias indigenas che vegnan attribuidas a las raunas èn d'ina vart las «raunas per propi» (Ranidae), da l'atra vart las raunetas da plantas (Hylidae). Las Ranidae sa laschan sutdivider supplementarman in raunas brinas e raunas verdas (u raunas da l'aua). Las raunas brinas indigenas èn la rauna da prada (Rana temporaria), la rauna svelta (Rana dalmatina) e la rauna svelta taliana (Rana latastei). Las raunas verdas

derasadas en Svizra èn la rauna verda pitschna (Pelophylax lessonae) e la rauna verda da puz (Pelophylax esculentus). Las raunetas da plantas èn represchentadas cun la raunetta da plantas europeica (Hyla arborea) e cun la raunetta da plantas taliana (Hyla intermedia).

En pli sa chatta la Svizra a l'ur dal territori da derasaziun d'in'ulteriura rauna brina, la rauna da palì (Rana arvalis), e d'in'ulteriura rauna verda, la rauna verda gronda (Pelophylax ridibundus). Questas duas spezias èn però surtut derasadas en la part orientala da l'Europa Centrala ed en l'Europa da l'Ost e na vegnan per ordinari betg consideradas sco spezias indigenas; las populaziuns da la rauna verda gronda che cumparan qua e là èn vegnidadas tras l'uman.

Caracteristicas generalas da las raunas

Derasaziun ed abitadis

I dat raunas sin tut ils continents danor en l'Antarctica. Intginas paucas spezias pon viver en regiuns fridas ed autras schizunt en ils deserts. La pli gronda varietad da raunas datti però en ils guauds tropics.

Ils descendents dals emprims amfibis han bandunà l'aua e colonisà la terra. Cün l'ir dal temp han las raunas conquistà differents abitadis. Sper las spezias che vivan sin la terra datti er raunas en l'aua e sin las plantas. Las spezias da raunas han differents furmas, grondezzas e colurs dal corp per pudair surviver en ils differents abitadis.

Raunas che vivan en uals e flums ston far atenziun da betg vegnir transportadas davent dal current. Perquai han quellas raunas sviluppa detta cun tschitschs u griflas per sa tegnair vi dad erva u crappa. Las sitolas da questas raunas han corps plats, uschia che l'aua cula suravia. Plinavant han questas sitolas grondas buccas en furma da tschitschs, cun ils quals ellas pon sa tegnair

La rauna da prada viva en fitg differents spazis vitals e cumpara en autezzas fin a 3000 m s.m.

FOTO: KLAUS BRÜHEIM / PIXELIO

vi da la crappa. Sch'ina rauna vul sortir da l'aua, sto ella surventscher la tensiun da la surfatscha da l'aua.

Las plantas èn in abitadi che mussa l'abilitad remartgabla da las raunas da s'adattar. Tschertas spezias passentan lur entira vita aut sur la terra en la tschima da plantas. Ellas sa multiplitgeschan perfin sin las plantas. I dat er talas che vivan en la bostgaglia, en palids, en il charetsch, en l'erva e sin la feglia da nimfas. Bleras famiglias da raunetas parentadas ina cun l'atra èn s'adattadas independentamain a la vita en quests abitadis. Ina da las pli impurtantas adattaziuns da las raunas che vivan sin las plantas èn ils plimatschs targants vi da la detta. Quels gidan las raunetas a sa tegnair vi da la feglia glischnanta.

Cumparsa

La tipica rauna ha la pel glischna ed umida, il corp satigl, las chommas davos lungas e palmettas vi dals pes. L'udida è in dals senns ils pli impurtants da las raunas. La grondezza e la distanza da las ureglias – che n'èn per ordinari betg visiblas, damai ch'ìls amfibis na disponan da nagin'ureglia exteriura – stattan en relaziun cun la frequenza tonala dal clom dal mastgel.

Tuttina sco tar ils umans vegn er la vusch da las raunas producida da las cordas vocalas. La vaschia da sun da la vart e la vusch pliras giadas; perquai aud'ins lur cloms sur kilometers. La rauna verda pitschna ha duas vaschias da sun da la vart e la rauna da prada ha pitschnas vaschias internas. Els tuns servan a la comunicaziun tranter ils members da la medema spezia durant il temp da copulaziun.

Cun lur lungas chommas davos san las raunas siglir fitg bain. Ellas pon siglir fitg andetg ed uschia mitschar dals inimis. Las chommas lungas servan er a nudar: L'em-

prim train las raunas las chommas davos cunter il corp. Lura stauschan ellas quellas cun tutta forza – cun agid da las palmettas da la detta-pe davos – e sa movan uschia enavant. Per sustegnair quest moviment smatgan ellas er las chommas davant cunter il corp, uschia che quel survegn ina furma erodinamica. Carstgauns che nodan a rauna fan ils medems moviments.

Tschertga da vivonda e cumportament da fugia

Las raunas èn pli activas ch'ìls rustgs. Ellas na spetgan betg savens sin preda. Lur strategia è quella da «vesair e tschiffar». Prendain l'exempel d'ina rauna ch'assaglia in arlogn che sa chatta sin in fegl: La rauna sto calcular exact, quant lunsch ch'ella ha da siglir. Durant il sigl avra ella la bucca; cun agid da la lieugna che taga tschiffa ella la preda. La rauna ha perquai mo ina schanza da tschappar l'insect. Sch'ì na gartegia betg l'emprima giada, ha ella «lavrà» per nagut. L'arlogn sa mova plitost plaun. Tuttina po el sa laschar crudar dal fegl e mitschar, sche la rauna na calculescha betg bain ses sigl.

En cas da privel è l'aua savens il meglier refugiu. La rauna siglia en l'aua cun il chau avant. Ella smatga enavos la bratscha cunter il corp e stenda las chommas fin a la detta-pe. Il corp ha ina furma bunamain erodinamica. Uschia ha la rauna pouca resistenza en l'aria ed er cur ch'ella sfunsa en l'aua.

La rauna siglia en l'aua ch'ì squitta en tut las direziuns. Questa canera spaventa ils inimis. Ella sfunsa uss profund en il puz u sa zuppa en ervas da l'aua. Il corp sa storscha ensi cun entrar en l'aua. Uschia po la rauna prender anc ina buccada d'aria avant che nudar davent.

Sitolas nodan cun agid da la membra ch'ellas han apaina sviluppa. Ellas smatgan questa membra cunter lur corp, sco las piutshas ed ils salamanders da l'aua. Cura ch'ina sitola daventa ina rauna, perda ella la cua e sto imprendar a nudar cun las chommas. Il corp da la raunetta è memia curt per nudar sco ina sitola cun far moviments serpegiants. Perquai ston las chommas davos daventar fermas avunda per nudar.

La rauna da prada

Trags caracteristics e spazis da viver

Blers abitants da l'aua n'èn strusch vesaveis per l'uman. Auter è quai tar ils animals ch'èn sa spezialisads sin la vita en ed ordaiifer l'aua. In exempel furma – sco ch'ìl num di – la rauna da prada ch'ins po tuttavia inscuntrar er lunsch davent da l'aua.

Las raunas da prada vivan en general en fitg differents spazis da viver: guauds, prads bletschs, palids, curtins, auas da frega, ma

er sin pastgiras alpinas fin a 3000 m s.m. Questa spezia da rauna chatt'ins en l'entira Svizra.

La rauna da prada vegn 6 fin 10 centimeters gronda. La color variescha da grisich sur brin fin a cotschnent u verduliva. Tipic èn ils flatgs stgars sin il dies e la part sut alva u melnenta. Tar la rauna da prada èn però er enconuschentas variaziuns da color e dals dissegns: singuls individis èn pli clers, auters han flatgs che resultan d'in grond dumber da cellas da pigment da color brin naira.

Moda da viver e multiplicaziun

La rauna da prada è activa da di e da notg. Ella sa nutrescha surtut da lindornas, verms da plievgia ed arthropods. L'enviern passenta ella sin la terra e sin il fund da flums e d'auas. Cün trais onns è la rauna creschida e sexualmain madira. Mintg'onn va ella per in temp en l'aua per sa copular. Da qua deriva er ses num latin Rana temporaria, pia la rauna ch'ins vesava mo durant in tschert temp sper l'aua.

Il mars sa dasdan las raunas da prada or da lur marvezza d'enviern. Strusch ch'ìl glatsch è luà, sa radunan ellas en puzs e lajets. Quai dat ina vaira ruaida da raunas. Ellas sa copuleschan uss. Il mastgel sa tegna vi da la femella (ch'è en general pli cotschna ch'ìl mastgel). Apaina che la femella ha fregà (deponi ils ovs en l'aua), metta il mastgel in liquid turbel sur ils ovs. Il liquid cuntegna las cellas da sem che fructifigeschan ils ovs. Dals var 800 fin 2500 ovs surviva mo ina pitschna part il svilup fin a la rauna creschida. Cünzunt ils utschels èn dapertut a la guetta da las pitschnas raunas delicatas.

La metamorfosa

Sco tar las autras spezias da raunas èn er ils ovs da la rauna brina circumdads d'in liquid sco schelatina che scufla fermamain. L'emprim sa sviluppa l'embrio or da l'ov e pli tard la sitola. La sitola è la larva da la rauna. Ina fin duas emnas suenter che la rauna ha mess ils ovs, nascha la sitola. Ella è in animal da l'aua senza chommas. La sitola ha ina cua per remblar e brantschas per respirar sut l'aua. Ella sumeglia plitost in pesch ch'ina rauna. La sitola sa nutrescha surtut da plantas, las qualas ella raspa cun sias missellas da corn.

Suenter radund sis emnas creschan las chommas davos. Pli tard cumparan las chommas davant, e la sitola cumenza a sa midar en ina rauna. Ella noda uss savens a la surfatscha da l'aua e tira flad. Ses pulmuns funcziunan gia, entant che las brantschas van enavos. Ussa sumeglia la larva pli e pli fitg ina rauna creschida. Suenter curt temp «svanescha» la cua, ils eglis sa volvan ensi, ed in gnif lad cun dentins sa fur-

ma. Davent da quest mument maglia la raunetta animalets. En radund 10 emnas sa mida in animal da l'aua en in animal da la terra.

Las ulteriuras spezias da raunas indigenas

Raunas sveltas

Il record da siglir tar las raunas indigenas ha la rauna svelta. Ella è fitg rara e sumeglia la rauna da prada. Sias chommas èn però pli lungas: ses sigl da 2 meters correspunda a 33 giadas la lunghezza da ses corp.

La rauna svelta viva en guauds da feglia. Ses territori da derasaziun tanscha da la Frantscha sur la Germania dal Sid e l'Italia Centrala fin a la Mar Naira.

La rauna svelta taliana ha gronda sumeglientscha cun la rauna svelta; ella è derasada sulettamain en la Planira dal Po ed en las regiuns cunfinantas, tranter auter er en la part meridionala dal Tessin.

Rauna verda pitschna

La rauna verda pitschna abitescha en blers differents lieus umids ed evitescha sulettamain lieus sumbrivauns e frestgs. Las pli grondas populaziuns chatt'ins oravant tut a l'ur da lajets, en puzs da turba, palids bassas e puzs pli grands cun blera vegetaziun. Ella n'è betg liada uschè ferm a l'aua sco sias parentas, la rauna verda gronda e la rauna verda da puzs.

Il dumber da raunas verdas pitschnas è sa diminui fermamain en consequenza da las correcciuns da lais e dals currents d'aua. Ella para dentant da s'adattar tgunsch a novs ambients e duess damai pudair sa mantegnair a lunga vista.

Rauna da puz

La rauna da puz è verda ed ha flatgs nairs. Mintg animal ha ina color ed in muster in pau different. La rauna da puz viva dattiers da l'aua, era cura ch'ella na frega betg. Il pli gugent ha ella lajets cun plantas spesas. Savens stat ella a sulegl a la riva u sin in fegl da nimfa. Sch'ì vegn privlus, è ella però adina pronta per far in sigl en l'aua. Pir en ils onns 1960 han ibiologs scuvert che la rauna da puz na furma atgnamain nagina spezia per sai, mabain in ibrid ch'è resorti da la cruschada tranter la rauna verda gronda e la rauna verda pitschna. Correspundentamain datti individis da la rauna da puz che sumeglian plitost la rauna verda gronda ed auters ch'han pli gronda sumeglientscha cun la rauna verda pitschna.

Raunetas da plantas

La gronda part da las raunetas da plantas vivan en l'America dal Sid. Ma la pitschna raunetta da plantas datti er en bleras parts da l'Europa, Africa ed Asia. La raunetta da plantas europeica cuntanscha ina lunghezza da 4 fin 6 centimeters. Entant che la vart surèn è d'in verd fitg viv, èn la gula ed il venter colorads brin cler. En il Tessin cumpara en pli la raunetta da plantas taliana. Ad egl na sa lascha quella strusch distinguer da la raunetta da plantas europeica.

La raunetta da plantas viva en guauds e bostgaglia. Sco tut las raunetas da bostga è er ella ina buna raividra: ella po sa tegnair cun la detta-pe che taga vi da surfatschas glischnas. La primavaira banduna la rauna las plantas per sa multiplitgar. Per quest intent tschernella ella da preferenza puzs, chavas da glera u palids da turba. Ella è periclitada pervi da la parcellaziun da ses abitadis ch'isolescha las populaziuns ina da l'atra. Cüntrari a las ulteriuras raunas descritas survast, n'è la raunetta da plantas betg da chasa en il Grischun.

La rauna da puz è resortida da la cruschada natirala tranter la rauna verda gronda e la rauna verda pitschna.

FOTO: PD

La preschentaziun:

Dossier «Las spezias da raunas indigenas».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=1796
www.chattà.ch